

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Den fria leken

Kvalitativ intervjustudie om pedagogers syn på fri lek i
förskoleverksamheten

Tilda Hammarlund och Anna Saltelid

LAU390 HT 2011

Handledare: Niklas Pramling

Examinator: Birgitta Davidsson

Rapportnummer: HT11-2920-035

Abstract

Examensarbete inom lärarutbildningen, 15 hp

Titel: Den fria leken – Kvalitativ intervjustudie om pedagogers syn på fri lek i förskoleverksamheten

Författare: Tilda Hammarlund och Anna Saltelid

Termin och år: HT 2011

Kursansvarig institution: Sociologiska institutionen

Handledare: Niklas Pramling

Examinator: Birgitta Davidsson

Rapportnummer: HT11-2920-035

Nyckelord: Lek, Fri lek, Förskola, Pedagoger, Pedagogers syn

Sammanfattning:

Syftet med vårt arbete var att synliggöra pedagogers sätt att se på den fria leken och vilken, om det finns någon, roll de själva anser sig ha i denna. Vår frågeställning i studien är: *Vad är pedagogernas syn på den fria leken och sin egen roll i denna?*

Vi genomförde en kvalitativ intervjuundersökning i form av en respondentundersökning. Undersökningen bestod av samtalsintervjuer med tio pedagoger som valdes ut med hjälp av ett s.k. bekvämlighetsurval. Frågorna var förberedda men ändrades något utefter hur dialogen med respektive pedagog fortskred.

I vårt intervjuresultat går det att utläsa hur majoriteten av respondenterna ansåg den fria leken vara den som skapas och formas av barnen mellan de planerade aktiviteterna i förskoleverksamheten, medan vissa ansåg att all lek är fri lek. Vidare menade respondenterna att deras roll i den fria leken främst innebär att finnas tillhands vid behov och annars till mesta del vara en passiv observatör. Genom att vara uppmärksamma på barnens intressen i leken kan de sedan möta dessa i verksamheten.

Den övergripande lärdomen för verksamma lärare av vår studie och den teoretiska litteratur denna bygger på är att vad de menar är fri lek och vilken, om någon, roll de själva har i denna. Detta får konsekvenser för vad barnen erbjuds för lärande- och utvecklingsmöjligheter i verksamheten. Det är därför en angelägen uppgift att som pedagog själv reflektera över sitt sätt att se på dessa två frågor.

Förord

Vi som skrivit denna uppsats heter Tilda Hammarlund och Anna Saltelid. Vi är lärarstudenter vid Göteborgs Universitet och har båda läst med inriktning Skapande verksamhet för tidigare åldrar.

Under vår utbildning har vi kommit att intressera oss för den fria leken då vi ser detta som en viktig del för barnen i förskoleverksamheten.

Vi har arbetat gemensamt under hela arbetets gång med undantag för intervjuerna som utfördes separat. Vi har funnit en styrka i att skriva examensarbetet tillsammans då det lett till flera intressanta diskussioner med olika tankar och nya infallsvinklar.

Framförallt önskar vi att tacka våra informanter som visat intresse för vår undersökning och ställt upp på intervjuer. Alla era svar har varit till stor hjälp och väckt mycket tankar och idéer hos oss.

Vi vill även tacka vår handledare Niklas Pramling som givit oss bra svar på våra dumma frågor och väglett oss under hela arbetets gång.

Göteborg 2011-12-16
Tilda Hammarlund

Göteborg 2011-12-16
Anna Saltelid

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	4
2. Syfte och frågeställning.....	5
2.1 Syfte.....	5
2.2 Frågeställning.....	5
3. Metod.....	5
3.1 Val av metod.....	5
3.3 Urvalsgrupp.....	6
3.3 Genomförande.....	6
3.4 Tillförlitlighet.....	6
3.4.1 Reliabilitet.....	6
3.4.2 Validitet.....	6
3.4.3 Generaliserbarhet.....	7
3.5 Forskningsetik.....	7
4. Litteraturgenomgång.....	8
4.1 Leken.....	8
4.1.1 Allmänt om leken.....	8
4.2.2 Pedagogens roll i leken.....	9
4.2 Styrdokument.....	10
4.3 Teoretiker.....	11
4.3.1 Friedrich Fröbel.....	11
4.3.2 Sigmund Freud.....	11
4.3.3 Jean Piaget.....	12
4.3.4 Lev Semjonovitj Vygotskij.....	13
4.3.5 Birgitta Knutsdotter Olofsson.....	14
4.4 Sammanfattning av litteraturgenomgång.....	15
5. Resultat.....	17
5.1 Resultat av intervjuer.....	17
5.1.1 Vad är fri respektive ofri lek?.....	17
5.1.2 Pedagogernas syn på sin egen roll i den fria leken.....	18
5.1.3 Den fria lekens funktion enligt pedagogerna.....	20
5.2 Sammanfattning av resultat.....	21
6. Diskussion.....	22
6.1 Metoddiskussion.....	22
6.2 Resultatdiskussion.....	23
6.2.1 Vad är fri respektive ofri lek?.....	23
6.2.2 Pedagogernas syn på sin egen roll i den fria leken.....	23
6.2.3 Den fria lekens funktion enligt pedagogerna.....	25
6.3 Didaktiska slutsatser.....	27
6.4 Vidare forskning.....	28
6.5 Avslutande reflektioner.....	28
7. Referenslista.....	30

Bilaga - Intervjufrågor

1. Inledning

Under vår utbildning har vi läst mycket om lekens betydelse för barns utveckling, vilket vi tagit med oss ut på vår verksamhetsförlagda utbildning (VFU). Under VFU:n har vi stött på lek i alla former vilket har gjort att tankar väckts kring vad som faktiskt är fri lek och vilken roll vi som pedagoger har i den fria leken.

Våra upplevelser av den fria leken är att den inte alltid är helt fri utan ofta styrd av pedagogerna, både medvetet och omedvetet. Vi har också upplevt att miljön barnen leker i och vilket material de har tillgång till påverkar och styr leken. Under en dag på förskolan finns mycket inplanerat och leken har många gånger fått anpassas efter planeringen.

Vi menar att leken har en stor roll i förskoleverksamheten. Det är i leken vi får se hur barnen samarbetar med andra barn, vilka intressen de har samt vilka roller de tar. I leken får vi även en inblick i barnens verklighet både då och nu. Vi kan se hur de anser att situationer utspelar sig i deras värld och se hur de i leken hanterar dessa.

Utbildningsdepartementet menar att förskolan ska ”främja leken, kreativiteten och det lustfulla lärandet samt ta tillvara och stärka barnets intresse för att lära och erövra nya erfarenheter, kunskaper och färdigheter” (Lpfö98/10, s. 9).

Vi har därmed valt att göra denna studie kring pedagogers syn på den fria leken, då vi anser det vara högst relevant för oss inför vårt kommande arbete som förskolepedagoger.

2. Syfte och frågeställning

2.1 Syfte

Syftet med detta arbete är att synliggöra pedagogers sätt att se på fri lek och vilken, om någon roll de själva anser sig ha i denna.

2.2 Frågeställning

Vad är pedagogernas syn på den fria leken och sin egen roll i denna?

3. Metod

I detta kapitel presenterar vi den metod vi använt för att få fram vårt resultat och varför vi valt detta tillvägagångssätt. Vidare redogör vi för hur genomförandet gick till och avslutningsvis diskuteras studiens tillförlitlighet och forskningsetik.

3.1 Val av metod

Vi valde att använda oss av respondentundersökning som innebär att vi fokuserar på respondenternas tankar och tyckande kring den fria leken och sin roll i denna. Vid en sådan undersökning ställs i princip samma frågor till alla respondenter och forskaren ska sedan kunna hitta mönster i svaren. Forskaren ska även beskriva samt förklara varför och hur det kan komma sig att respondenterna tycker olika. Det finns två huvudtyper av respondentundersökningar; samtalsintervjuundersökningar och frågeundersökningar. En frågeundersökning innebär att respondenterna får ett antal frågor med olika svarsalternativ. Vid en samtalsintervjuundersökning finns det färdiga frågor som ändras efter dialogen med respondenten (Esaiasson, Giljam, Oscarsson & Wängnerud, 2007, s. 258-259).

Vi valde att lägga tyngden på pedagogernas resonering om deras roll i den fria leken. När vi genomförde våra intervjuer hade vi med oss förberedda frågor som vi ställde till pedagogerna. Frågorna ändrades efter dialogen med pedagogerna. Utifrån respondenternas svar upplever vi att det går att se vissa mönster då respondenterna har gett liknande svar.

Vår samtalsintervjuundersökning är en kvalitativ intervjuundersökning där vi intervjuat pedagoger. Vi valde att intervju tio pedagoger för att få bredd och djup på undersökningen istället för att genomföra mer ingående intervjuer med ett fåtal pedagoger. Enligt Jan Trost (2010) är kvalitativa intervjuer när det bland annat ställs enkla och raka frågor som får komplexa samt innehållsrika svar. Efter att intervjuerna är färdiga ska det gå att "finna många intressanta skeenden, åsikter, mönster och mycket annat" (Trost, 2010, s. 25).

Trost menar vidare att "något förenklat skulle man kunna säga att om man använder sig av siffror så rör det sig om kvantitet" (Trost, 2010, s. 26). Han menar vidare att studien blir kvalitativ om det går att undvika jämförelser som är kopplat till siffror som t.ex. vilket som är mer, mindre eller fler. Vidare menar Trost att om frågeställningen handlar om att förstå eller hitta några mönster så är det en kvalitativ studie (Trost, 2010, s. 32-34).

3.2 Urvalsgrupp

Vi valde att genomföra intervjuer med tio pedagoger som arbetar på fyra förskolor i vår närhet. De är alla utbildade pedagoger men har arbetat olika länge inom barnomsorgen. Vi använde oss av ett bekvämlighetsurval vilket även kallas "första-bästa-urval". Ett bekvämlighetsurval innebär ett "urval där man använder sig av de analysenheter som är enklast att få tag i" (Esaïasson m.fl., 2007, s. 214).

3.3 Genomförande

Vi tog kontakt med de tio pedagogerna och frågade om de ville ställa upp i vår intervjustudie berörande barns fria lek. Samtliga pedagoger kunde tänka sig att medverka och det bestämdes tid för genomförande av intervjuerna. Alla intervjuer genomfördes på pedagogernas respektive förskolor och samtalen spelades in med hjälp av en diktafon. Informanterna fick läsa igenom frågorna innan intervjuerna för att inte överraskas av något vid intervjutillfället. Vi transkriberade senare det inspelade materialet och sammanställde alla svar till de olika frågorna, för att kunna jämföra och sammanfatta resultatet.

3.4 Tillförlitlighet

3.4.1 Reliabilitet

Staffan Stukát (2005) menar att reliabiliteten är detsamma som kvaliteten på själva mätinstrumentet. Han nämner reliabilitetsbrister som bland annat störningar från den yttre miljön, feltolkningar av frågor eller svar. För att testa sin reliabilitet på sin undersökningsmetod kan forskaren använda sig av test-retest-metoden som betyder att upprepa sin mätning (Stukát, 2005, s.125-126).

Vår studie har hög reliabilitet för just den grupp pedagoger undersökningen gäller, då vi troligtvis fått ungefär samma resultat vid en upprepning. Då vi genomförde en intervju med öppna frågor fanns möjligheten för pedagogerna att få en förklaring av frågan om någonting var oklart, vilket minskade risken för missförstånd och ökade studiens reliabilitet.

3.4.2 Validitet

Det finns enligt Stukát (2005) alltid problematik med intervjuer som informationsinsamling. Att intervjua människor innebär problematik. Är respondenterna ärliga mot dig eller berättar de vad de tror att du vill höra? För att skapa bästa förutsättningar där respondenterna svarar som de själva tycker menar Stukát att det är bra att skapa en situation där respondenterna har förtroende för den som utför undersökningen (Stukát, 2005, s. 125-128).

Vidare menar Stukát att validitet är detsamma som att mäta det som egentligen ska mätas. Validitet är beroende av reliabiliteten då det inte går att se om det som ska mätas faktiskt mäts om själva mätinstrumentet mäter dåligt. Stukát menar att det är viktigt att alltid ha med sig frågan "Undersöker jag det som jag verkligen vill undersöka?" (Stukát, 2005, s. 128).

För att vår studie ska få hög validitet har vi formulerat intervjufrågorna utifrån vårt syfte och vår frågeställning. Vi menar att intervjusvaren ger oss tillräckligt med information för att nå vårt mål med studien och svara på vår frågeställning.

3.4.3 Generaliserbarhet

Enligt Stukát (2005) innebär generaliserbarhet att studien måste visa till vilken utsträckning resultatet gäller. Stukát menar att forskaren ska ställa sig frågan "kan resultatet generaliseras eller gäller resultatet endast för den undersökta gruppen" (Stukát, 2005, s.129). Vidare menar han att om resultatet forskaren får fram enbart speglar deltagarna i undersökningen får det ett annat värde än om resultatet går att generalisera för en betydligt större grupp människor (Stukát, 2005, s.125-129).

Vi kan inte generalisera utifrån vårt resultat då vi endast använt oss av tio informanter, samt att dessa är från samma kommunala område. Vårt resultat är inte representativt för en allmän bild av vad pedagoger anser och gör därför att vår studies generaliserbarhet är begränsad till den grupp vi intervjuat.

3.5 Forskningsetik

Enligt Staffan Stukát (2005) har Humanistisk- samhällsvetenskapliga forskningsrådet (HSFR) vissa krav och rekommendationer kring hur en forskning ska gå till. De fyra krav han nämner kortfattat är:

Informationskravet som innebär att innan undersökningen påbörjas måste deltagarna bli informerade om syfte samt att de när som helst kan avbryta studien. Det är även viktigt att deltagarna får reda på hur studien ska gå till, eventuella risker för skada samt vad resultatet ska användas till.

Det andra kravet är *samtyckeskravet* vilket innebär att "den som medverkar i en undersökning ska ha rätt att självständigt bestämma om, hur länge och på vilka villkor de ska delta. De ska kunna avbryta sin medverkan utan att detta medför negativa följder för dem" (Stukát, 2005, s. 131). Motivation från forskaren är tillåtet men den som deltar i undersökningen ska inte utsättas av påtryckning för att delta i studien.

Konfidentialitetskravet innebär att forskaren ska anonymisera deltagarna som är med i studien. Det är viktigt att deltagarna är medvetna om detta. Stukát menar att "alla uppgifter om identifierbara personer ska antecknas, lagras och avrapporteras på ett sådant sätt att enskilda människor inte kan identifieras av utomstående" (Stukát, 2005, s.132).

Det fjärde kravet är *nyttjandekravet*. Kravet innebär att allt material och information du som forskare samlar in i undersökningen endast får användas i forskningsändamål. Materialet och informationen är dock tillgängligt för bland annat artiklar och forskningsböcker (Stukát, 2005, s.131-132).

Vi var tydliga med att berätta för pedagogerna vad som förväntades av dem som respondenter innan vi gav oss ut på intervjuerna. De var också medvetna om att de kunde avsluta studien när de ville. Vi kunde genomföra intervjuerna utifrån pedagogernas vilja att vara på sin arbetsplats. På så sätt blev det enklast för pedagogerna. För att anonymisera respondenterna valde vi att kalla dem för Informant A-J. Vi valde att inte skriva ut ålder på dem eller hur länge de arbetat som pedagoger. På så vis har vi gjort igenkännandet av pedagogerna svårt. Det material vi har fått under arbetets gång kommer vi enbart att använda i det här arbetet.

4. Litteraturgenomgång

Här presenteras den litteratur vi anser vara relevant för vårt syfte och valda frågeställningar. Vi tar först upp leken i allmänhet och pedagogens roll i denna. Därefter tar vi upp vad styrdokumentet för förskolan säger om leken. Till sist nämner vi några olika teoretiker som vi anser belyser den roll leken och den fria leken har för barn, pedagoger och förskolan.

4.1 Leken

4.1.1 Allmänt om leken

Enligt Ole Fredrik Lillemyr (1990) är lek en del av barnkulturen då den är ett sätt att leva. Leken förmedlar viktiga värderingar i form av sånger, rim och ramsor samt olika lekar. Han menar vidare att "barnen tar in, bearbetar och vidareutvecklar typiska drag i det omgivande samhällets kultur" (Lillemyr, 1990, s. 134).

Vidare menar Lillemyr att det finns tre faktorer som har väldigt stark inverkan på hur leken fungerar och är tillfredsställande för leken som arena för barnets socialisation och utveckling. De olika faktorerna är:

- Leken ändrar karaktär med samhällets utveckling; Man kan jämföra massmedias inverkan på lek idag och för trettio år sedan.
- Hur mycket och hur ofta barn leker kan ändras med de betingelser som finns för barns lek; man kan t ex diskutera om barn leker mindre idag än vad de gjorde för trettio år sedan.
- Barnens förmåga att leka kan ändra sig i takt med deras utveckling och deras individuella förutsättningar. (Lillemyr, 1990, s. 134-135)

Lillemyr menar att barn som av olika skäl inte kan leka med andra barn kan få svårigheter med sin sociala utveckling och personlighetsutveckling. Därför anser Lillemyr att det är viktigt att se socialisation och jagutveckling som något viktigt i leken. I leken utvecklar barnen sina sociala färdigheter, förmågan att klara utmaningar samt sin sociala kompetens (Lillemyr, 1990, s. 35).

Leken tillfredställer viktiga behov och stimulerar alla sidor av barnets utveckling, den är ett viktigt redskap både för inläring och utveckling av identitet och självkänsla hos barnet. Lek är en dynamisk problemlösningsprocess som stimulerar barnet till att utveckla kreativa och djupare liggande egenskaper. Med ett sådant betraktelsesätt blir leken ett redskap både för självförverkligande och socialisation men också för individualisering (Lillemyr, 1990, s. 140).

Lillemyr menar att lekgruppen är viktig för förskolebarnen. Att det finns känsla för samhörighet, närhet och trygghet i gruppen betonar han som viktigt men anser även att krav och förväntningar är faktorer som är nödvändiga. Ett barn som saknar grundläggande sociala färdigheter, som att t.ex. samarbeta, har svårigheter att delta i leken med andra barn vilket gör att de får färre tillfällen till att leva sig in i vad andra tycker och tänker samt hur andra uppfattar saker och ting. Därför får dessa barn oftast inte den stimulans de behöver för att utvecklas i samspelet som ett barn kan få ut av att leka (Lillemyr, 1990, s. 101).

Enligt Kari Pape (2001) går det inte att nämna social kompetens utan att ta upp leken. Hon menar att leken är både ett mål och medel i arbetet med social kompetens. Forskare har diskuterat leken länge och har haft olika synsätt på den. Den har setts som en problemlösningsmetod för att bearbeta vad barnen upplever samt som ett bra redskap för barns språkutveckling. Leken har även setts som ett medel för barns motoriska färdigheter och sociala kompetens (Pape, 2001, s. 57).

Vidare menar Pape att leken har målet att barnen ska kunna skapa nära vänskapsrelationer men om en vänskap ska bibehållas mellan barnen måste de få möjlighet till att vara tillsammans. I princip all vänskap börjar med lek (Pape, 2001, s. 133-134). Genom leken vill Pape att barnen ska få uppleva "anerkjennelse". "Anerkjennelse" betyder i princip att barnen ska kunna acceptera och kunna ta andras känslor på allvar och förstå att alla har rätt till sina egna känslor och upplevelser (Pape, 2001, s. 64). Pape menar att "när vi talar om lek i förskolan hänvisar vi ofta till det som händer under den tid som inte styrs eller organiseras av vuxna. Den tiden kallar vi ofta 'fri lek'" (Pape, 2001, s. 135).

I en lek anser Birgitta Knutsdotter Olofsson (1987) att barnen får en chans att vara ledsna, arga och rädda på ett annat sätt än i verkligheten eftersom de ändå haft roligt i leken. Lek är något som är frivilligt och en lek är av spontan karaktär menar Knutsdotter Olofsson. En lek uppstår där och då samtidigt som den påverkas av miljön runtomkring barnet. Leken har en viss ram inom vilken man har möjlighet att testa saker utan konsekvenser (Knutsdotter Olofsson, 1987).

Ingrid Pramling Samuelsson och Sonja Sheridan (2006) menar att leken har setts utifrån två skilda synvinklar. Den ena är barns egen angelägenhet och den andra är som en särskild pedagogisk aktivitet styrd av vuxna (Pramling Samuelsson & Sheridan, 2006, s. 83). De menar vidare att:

Barn erövrar omvärlden genom leken. När barn utforskar och försöker förstå sig själva och sin omvärld sker det oftast genom lek. Det går därför knappast att skilja lek från lärandet. I leken utforskar barn sin omvärld, bearbetar intryck och erfarenheter och kommunicerar med andra. I leken upptäcker barn också sina förmågor och intressen. Genom leken utvecklas barn socialt, känslomässigt, motoriskt och intellektuellt. Lek och lekfullhet bör därmed ses som en betydelsefull dimension i allt lärande. (Pramling Samuelsson & Sheridan, 2006, s. 83).

Enligt Pramling Samuelsson och Sheridan menar Fröbels pedagogik att leken är "barndomens mest naturliga uttrycksform och barns väg till frihet och självständighet" (Pramling Samuelsson & Sheridan, 2006, s. 83).

Vidare menar Pramling Samuelsson och Sheridan att forskare på en övergripande nivå är överens om vilka begrepp som tillsammans gestaltar leken. Leken är: lustfylld, frivillig, spontan, symbolisk, ett aktivt engagemang och oftast social. Det finns inget mål med leken utan vägen dit är målet i sig (Pramling Samuelsson & Sheridan, 2006, s. 84).

4.1.2 Pedagogens roll i leken

Under denna rubrik presenteras litteratur som berör pedagogens roll och betydelse i barns leksituationer.

Enligt Pramling Samuelsson och Sheridan (2006) är det den vuxnes ansvar att alla barn får möjlighet att leka. Vissa barn har lätt för att starta upp en ny lek eller komma in i en som redan leks, medan andra barn sällan kan eller får vara med (Pramling Samuelsson & Sheridan, 2006, s. 87).

En pedagog kan vara en förebild för alla barn genom att delta i leken på dens villkor samt visa hur de olika situationerna som uppstår i leken kan hanteras. Är pedagogerna aktiva i barnens lek

kan de även stödja barnens utvecklingar inom de områden som krävs för att alla barn ska kunna delta i leken och hålla leken vid liv. Vidare menar Pramling Samuelsson och Sheridan att en del barn ofta tar samma roller i leken. Genom att delta i leken får pedagogen möjlighet att väcka intresset att testa nya roller i leken för barnen. Pedagogerna har en skyldighet att stödja leken så att den hålls vid liv och inte avbryta. För att leken ska hållas vid liv av barnen krävs bland annat tid, inspiration och en inspirerande miljö och pedagogerna ska se till att de här behoven tillgodoses (Pramling Samuelsson & Sheridan, 2006, s. 87-88).

En lek flyter inte på av sig själv menar Eva Norén Björn (1990). Det krävs mer än lekglädje och leklyst. Pedagoger har stor betydelse för att skapa bra lekförutsättningar. För att leken i barngruppen ska växa krävs det att pedagogerna har bra kunskap om intressen i barngruppen och barngruppens ålder samt ha god kunskap om barngruppens dynamik. Det är viktigt att man som pedagog ser när barnen behöver få inspiration i leken samt låter barnen använda sig av det material förskolan har att erbjuda för att utveckla leken. I leken lär sig barnet att ta tillvara på vad miljön erbjuder och använda det till sin lek. Barn lär sig fort och det är ens uppgift som pedagog att försöka hänga med (Norén Björn, 1990, s. 37-40).

Vidare beskriver Norén Björn att pedagogens syn i leken kan ha sitt ursprung i vilken utbildning pedagoger har. Hon menar att personal som har fröbelpedagogik eller dialogpedagogik ofta är mer aktiva inåt än vad de är aktiva utåt. I förskolan finns det som en tradition för pedagoger att inte delta i leken och den här traditionen är svår att bryta. Det är något hon anser kan ha konsekvenser. Hon menar att "lekkrafterna är mycket starka" och att det som pedagoger är viktigt att kunna styra dessa krafter så att de stärker barngruppens utveckling med hjälp av gruppdynamiken. Om man som pedagog arbetar mot krafterna kommer det leda till svårigheter med disciplinering, utfrysning och mobbningstendenser menar Norén Björn. För att klara av detta uppdrag ska man som pedagog både ha kunskap om ämnet samt ha förmågan att iaktta (Norén Björn, 1990, s. 37).

Barn föds med kunskapen att vara bra lekledare. Att utnyttja ett barns lekledarkunskaper i barngruppen är bra för hela verksamheten. Det är också viktigt att motarbeta sådant som förstör eller stör leken. Trygghet, regler samt viss ordning och viss oordning är viktigt för att leken ska bli så bra som möjligt. Att ha en miljö som stimulerar barnens fantasi är också att föredra (Norén Björn, 1990, s. 37).

4.2 Styrdokument

Alla som arbetar på förskolan ska följa Läroplanen för förskolan, Lpfö98/10, därför kommer vi här att belysa vad som där tas upp om lek. Leken är enligt Lpfö98/10 väsentlig för barns utveckling och lärande. Vidare betonas att "förskolan ska erbjuda barnen en trygg miljö som samtidigt utmanar och lockar till lek och aktivitet. Den ska inspirera barnen att utforska omvärlden. I förskolan ska barnen möta vuxna som ser varje barns möjligheter och som engagerar sig i samspelet med både det enskilda barnet och barngruppen" (Lpfö98/10, s. 6).

Utbildningsdepartementet menar vidare att "verksamheten ska främja leken, kreativiteten och det lustfulla lärandet samt ta tillvara och stärka barnets intresse för att lära och erövra nya erfarenheter, kunskaper och färdigheter" samt bidra till att "varje barn utvecklar sin nyfikenhet och sin lust samt förmåga att leka och lära" (Lpfö98/10, s. 9).

Förskolans pedagoger ska sträva efter att barnen kan fungera både enskilt och i grupp. Två

viktiga delar som pedagogerna även ska arbeta för är att barnen kan bygga upp varaktiga relationer och känna sig trygga i gruppen samt att alla får det stöd de behöver (Lpfö98/10).

Arbetslaget i förskolan ska ha ett samarbete som resulterar i att barnen erbjuds en miljö där lek, lärande och utveckling uppmärksammas samt ”ta vara på barns vetgirighet, vilja och lust att lära samt stärka barns tillit till den egna förmågan” (Lpfö98/10, s. 11).

4.3 Teoretiker

Det finns mängder med forskning och teorier kring barns lek. Under denna rubrik har vi valt att ta upp de teoretiker vi anser vara mest relevanta för vår undersökning.

4.3.1 Friedrich Fröbel (1782-1852)

Friedrich Fröbel var en pedagog från Tyskland som startade sin första skola 1816. Han startade även den första Kindergarten 1840, vilket resulterade i grunden till den förskoleverksamhet vi har idag (Vallberg Roth, 2002, s. 32).

Fröbel introducerade leken som ett pedagogiskt verktyg för att påvisa hur även de yngre barnen behöver uttryckssätt. Han framhävde på detta vis att barn, genom leken, kan tillgodose vissa av sina centrala behov. Idag anses leken ha en naturlig plats i förskoleverksamheten då barn lär när de leker (Pramling Samuelsson & Asplund Carlsson, 2003, s. 213).

Fröbel ville se barnet som en planta som det är "uppfostrarens" roll att ombesörja och möjliggöra för. Han höll även kurser och föreläsningar då han insåg att det är nödvändigt för de som arbetar med små barn att ha passande utbildning (Hägglund 1989, s. 8).

Den fria leken är synnerligen central i Frøbels pedagogik och vikten av det egna skapandet betonas. Han menar att det är här som barnet kan utveckla sin egen individ, men även bearbeta det som sker i den dagliga verksamheten (Lindqvist, 1989, s. 12).

4.3.2 Sigmund Freud (1856-1939)

Sigmund Freud arbetade som neurolog i Wien när han fick upp intresset för psykologi och de störningar i psyket som kan orsaka kroppsliga besvär. Han kom under sin vidare utbildningstid i kontakt med behandlingsmetoder som hypnos, vilket han senare fann ineffektivt. Freud var inte unik i sitt intresse för det mänskliga psyket, då detta var något som under 1800-talets senare del fascinerade allmänheten. Han var dock en mycket enträgen forskare inom sin inriktning och kombinerade det teoretiska forskningsarbetet med praktisk terapeutisk verksamhet (Hägglund, 1989, s. 14-15).

Freud lade i slutet på 1800-talet grunden till Psykoanalysen som förde med sig ett helt nytt sätt att se på psykologin (Jonassen & Ringsted, 2005, s. 33). I sina första teorier kring barns lek menade Freud att barnet kan tillgodose sina önskningar på samma vis i leken som i fantasier och drömmar. De kan där använda situationer från verkligheten och forma sin egen värld. Barnen kan på så vis upprepa händelser och även ändra företeelser till att bli som de önskar, då allting är möjligt i leken. Freuds lekteorier har haft störst genombrott inom terapeutisk verksamhet, då barns lek ses som deras sätt att bearbeta känslor och händelser (Hägglund, 1989, s. 15-16).

Freud tar i sina senare teorier upp hur barn gärna leker och upprepar skrämmande händelser gång på gång för att bearbeta och minska spänningen. Barn som är rädda för att gå till läkaren kan t.ex. själv leka läkare med sina kramdjur som patienter. I denna lek blir barnet aktivt handlande istället för den som utsätts, vilket leder till att händelsen kan bli mer begriplig och mindre skrämmande för barnet (Hägglund, 1989, s. 15).

4.3.3 Jean Piaget (1896-1980)

Jean Piaget föddes i Schweiz och utbildade sig i ung ålder till biolog på universitetet. Senare studerade han filosofi och psykologi och intresserade sig bland annat för Freuds teorier. Piaget utvecklade här ett stort intresse för den mänskliga intelligensen (Jerlang 2005, s. 231).

Ole Fredrik Lillemyr menar att Piagets lekteori har starka kopplingar till hans allmänna teori om barns intellektuella utveckling (Lillemyr, 1990, s. 66). Han intresserade sig egentligen aldrig för att studera leken i sig, utan fann den som en central del i tänkandets utveckling vilket gjorde att han kom att fördjupa sig i dess funktion och betydelse. Piagets lekteorier har senare haft stor betydelse för lekforskare och pedagoger (Hägglund, 1989, s. 30).

Piaget ansåg att det går att analysera och systematisera intelligensens utveckling, vilket han ägnade sitt liv åt att studera. I hans teorier finns det tre begrepp som är centrala; *assimilation* som betyder "göra lik" vilket syftar till att man anpassar omvärlden till sig själv, *ackommodation* som innebär "anpassa" och syftar till när man rättar sig själv för att passa in, och *adaption* som betyder "passa in" eller "ställa i ordning". Assimilation och ackommodation är motsatta beteenden som samtidigt förutsätter varandra i ett samspel, medan adaption blir deras oskiljaktiga enhet (Hägglund, 1989, s. 30-31).

Piaget ansåg lek vara när barnet "praktiserar ett handlingsmönster enbart för tillfredsställelsen i att kunna behärska detta utifrån tidigare erfarenheter" (Lillemyr, 1990, s. 69). Barnet utgår då från vad de själva har upplevt och har som referens, vilket gör att leken blir deras egen värld. Piaget anser att leken och imitationen är fundamental för den intellektuella utvecklingen och att det inte går att bestämma vad som är lek eller inte, då något som ses som ett handlingsmönster i form av imitation kan bli en lek (Lillemyr, 1990, s. 69).

Piaget har delat in den första perioden i barnets liv, det sensomotoriska stadiet (0-ca 2 år), i sex steg där lekens ursprung kommer i de senare stegen. Mot slutet av det första och början av det andra levnadsåret går det att meningsfullt skilja det han kallar för lekaktiviteter från allmänna intellektuella aktiviteter. Redan tidigt visar sig barnets handlingar som upprepas för nöjets skull, vilket gör det svårt att avgöra om det är imitationer eller lek (Lillemyr, 1990, s. 66-79). Vid 4 månaders ålder börjar barnet att utforska sin omvärld. Barnet smakar, känner och utforskar sina leksaker. Det finns mycket att se och smaka på. Den här leken kallar Piaget för *övningslek* (Hägglund, 1989, s. 32).

Det fjärde steget i det sensomotoriska stadiet präglas av ett mer målinriktat och utforskande beteende där barnet kan experimentera och även försöka skapa kontakt med andra barn. Barnet upprepar handlingar för att fylla en funktion i det här steget (Lillemyr, 1990, s. 70).

I det femte steget vill nu barnet använda specifika medel för att få konkreta resultat (Lillemyr, 1990, s. 70). När barnet blir 2 år får det "en förmåga att föreställa sig sådant som inte är närvarande i tid och rum. Man börjar kunna göra saker på låtsas" (Hägglund, 1989, s. 32). Hägglund menar vidare att Piaget kallar det här sättet att leka för *symbollek*.

Barnet skapar sig, i det sjätte steget, inre bilder av handlingar och ting vilket är en nödvändighet för att utveckla det begreppsliga tänkandet. Barnet använder sig även av omedvetna imitationer från sin omgivning. Nu kan barnet uppfatta skillnad mellan orsak och verkan och barnet kan även låtsas att en leksak eller en sak föreställer något annat. Barnet är medvetet om att symboler har en betydelse i deras lek och en annan i verkligheten. I den symboliska leken har barnet en viss roll. Barnets förmåga att använda symboler utvecklas gradvis med hjälp av imitation och lek (Lillemyr, 1990, s. 71).

Samtidigt som barnet börjar med symbollek träder tankeutvecklingen in i ett nytt stadie. Det här stadiet kallas för de konkreta tankeoperationernas stadium och delas in i två understadium som är pre-operationella stadiet och konkret-operationella stadiet. Det pre-operationella stadiet är barnet i under tiden det är i ca 2 till 7 årsåldern. När barnet är mellan 7 och 11 år befinner det sig i det konkret-operationella stadiet (Lillemyr, 1990, s. 71).

Skillnaden man ser i leken för ett barn som är i det sensomotoriska stadiet och ett barn som är i det pre-operationella stadiet är att i det förstnämnda är leksaken du leker med alltid det samma oavsett hur mycket du smakar på eller bankar med det. I det pre-operationella stadiet kan en och samma leksak vara en symbol för något helt annat. En sten kan t.ex. i leken vara en ko (Hägglund, 1989, s. 30-35).

Piaget menar att leken förändras efter barnets egen mognad. Strax innan barnet fyllt 4 år blir leken mer realistisk. Barnet kan då leka mamma-pappa-barn lekar där flera t.ex. kan ha samma roll. Med tiden blir det dock viktigare för dem att strukturera upp leken och dela upp bestämda roller. Barnet börjar då med rollekar som kan hjälpa dem att förstå hur samhället fungerar ur olika perspektiv. I den takt barnet utvecklas i det pre-operationella stadiet menar Piaget att symbollekarna får en konkurrent: regellekar. Från början är regellekar enkla och spontana där barnen t.ex. bestämmer att man bara får gå på de svarta plattorna på marken. Regellekarna utvecklas och blir mer tydliga under det konkret-operationella stadiet som infinner sig när barnet är mellan 7 och 11 år (Hägglund, 1989, s. 30-35).

4.3.4 Lev Semjonovitj Vygotskij (1896-1934)

Lev S. Vygotskij är född och uppvuxen i Sovjet under slutet av 1800-talet och 1900-talets början. Han utbildade sig inom Humaniora och intresserade sig för litteratur och konst. Genom sitt arbete som lärare fick han intresse för psykologi. Vygotskij verkade endast tio år inom psykologin, då han gick bort ung, men ses fortfarande som en av de främsta grundarna i modern psykologi (Vygotskij, 1995).

Vygotskij ansåg människan vara kreativ redan som barn, till skillnad från tidigare teoretiker. Hans teori byggde på att reproduktion är väsentligt för tänkandet då det hör samman med vårt minne, men att det är först genom kreativ aktivitet som vi kan skapa nytt (Vygotskij, 1995). Till skillnad från Freud och Piaget, som understryker betydelsen av leken för individen, lägger

Vygotskij tyngden vid den sociala process som leken innebär (Hägglund 1989, s. 37).

Vygotskij kallar vår kreativa förmåga för fantasi och det finns enligt honom heller ingen stridighet mellan verkligheten och fantasin. Det är snarare den samhörighet mellan dem som gör det möjligt för oss att bl.a. tolka känslor och upplevelser. Barnets bas för skapande finns redan i leken och de tolkar här sina erfarenheter och ger det liv genom t.ex. gestaltning (Vygotskij, 1995).

Drama är den skapandeform som står barnen närmast och är även direkt kopplat till leken och fantasin. Barnet utövar själv handlingar vilket gör det påtagligt och på så vis förbinder den personliga upplevelsen med det kreativa skapandet (Vygotskij, 1995). "Formandet av en skapande personlighet som strävar mot framtiden initieras med hjälp av en skapande fantasi som tar gestalt i nuet" (Vygotskij, 1995, s. 100).

Enligt Vygotskij är den sociala interaktionen en viktig grundpelare i allt lärande. Han menade att "det som barnet kan utföra idag i en samarbetssituation, kan det utföra självständigt imorgon" (Jerlang & Ringsted, 2005, s. 288). Vygotskij menar vidare att man ska se till barnet och dess närmaste utvecklingszon, vilken blir synlig i leken. Det är genom att observera barnets lek man kan se hur långt det kommit i utvecklingen (Jerlang & Ringsted, 2005, s. 287).

4.3.5 Birgitta Knutsdotter Olofsson (f.1929)

Birgitta Knutsdotter Olofsson föddes 1929. Hon utbildade sig till barnpsykolog och doktorerade i psykologi med en avhandling om unga lagöverträdare 1971. Mot slutet av 70-talet började Knutsdotter Olofsson undervisa på förskolläraryrket i Stockholm och intresserade sig för "lekens plats och funktion i verksamheten ute på barnstugorna" (Hägglund, 1989, s. 69).

1986 startade hon ett forskningsprojekt med leken som pedagogisk metod där hon utförde observationer på ett daghem samt fördjupade sig i vad den internationella forskningen hade kommit fram till de senaste åren. Hon gav sedan ut en bok med resultaten (Hägglund, 1989, s. 69). Vidare menar Knutsdotter Olofsson att "det som är på lek är inte på riktigt" och att det i observationen är nödvändigt att fråga barnen om de leker för att vara säkra på att det verkligen är lek (Hägglund, 1989, s. 70).

Hon menar att "lek är frivillig och sker för skojs skull" och att "lek sker för lekens skull" (Knutsdotter Olofsson, 1987, s. 11-12). Vidare har all lek sitt eget mål och motivation till leken kommer inifrån en själv.

Knutsdotter Olofsson anser att:

det är roligt att leka vare sig man leker ensam eller med andra. Det är lustfyllt vare sig leken är stillsam eller bullrande. Det är skojigt att jaga varandra på lek och det är oerhört spännande att föreställa sig saker, att leva sig in i en annan person, i ett annat sinnestillstånd, att i fantasin skapa händelseförlopp. (Knutsdotter Olofsson, 1987, s. 12)

Knutsdotter Olofsson besökte daghemmet Berget för att uppleva vad som händer när personalen väljer att ha barnens lek som första prioritering. Vilket hon skriver om i sin bok *De små mästarna* från 1996. Projektet varade i två år och en av förskolans tre avdelningar ville delta i försöket att

utveckla barnens lek på ett mer medvetet sätt samt att se författaren som en observatör, inspiratör och medarbetare. När projektet var slutfört utförde en utomstående intervjuer med personalen för att få en utvärdering av hur satsningen hade gått.

Boken tar upp frågor i början av satsningen angående deras roll i barnens lek och hur de kan få barnen självständiga. Pedagogerna Birgitta anser att leken ger barnen självständighet och att även om de hjälper barnen att leka så stannar de inte kvar i leken utan vill att barnen med tiden ska kunna leka själva. Barn lär sig olika saker som att samarbeta, kompromissa, lyssna på varandra, träna på skriftspråk och matematik, som talbegrepp samt att räkna. Birgitta anser även att den motoriska utvecklingen har en betydelse i leken då leken inbjuder till att bland annat klättra och springa (Knutsdotter Olofsson, 1996).

Birgitta Knutsdotter Olofsson skriver att pedagogerna Helene menar "Det som vanligtvis hindrar leken i förskolan är att barnen ofta blir avbrutna av planering och allt som ska hinnas med" (Knutsdotter Olofsson, 1996, s. 32). Helene anser även, enligt Knutsdotter Olofsson, att barnen lär sig allting i leken. De kan bearbeta sådant de inte kan förstå. Barnen kan tänja på sina gränser i leken då de vet att leken upphör och den inte är på riktigt (Knutsdotter Olofsson, 1996, s. 32).

Vidare anser Knutsdotter Olofsson att lek ofta är något som startas eller påbörjas av vuxna eller andra barn. Ett barn vet när det leker och när det inte gör det först då de insett att leken inte är på riktigt (Knutsdotter Olofsson, 1987, s. 13-16).

4.4 Sammanfattning av litteraturgenomgång

Det finns ett antal olika teorier om barns lek och dess relation till lärande och utveckling. När man studerat barns lek har man framförallt fokuserat på hur barn genom leken bearbetar sina känslor och upplevelser. Detta är gemensamt för alla de teorier vi behandlat i studien.

Små barn behöver uttryckssätt och man kan med dem använda leken som ett pedagogiskt verktyg (Pramling Samuelsson & Asplund Carlsson, 2003). Enligt Frøbels teori ser man barnen som något man som uppfostrare ska underlätta för och ge de bästa möjligheterna (Hägglund, 1989).

Andra teorier lyfter fram att barnen i leken använder sig av sin fantasi. Leken är till för att tillfredsställa barnens behov och att de bearbetar med hjälp av gestaltning (Vygotskij, 1995). Lek och lärande hör ihop och det är genom leken barnen utforskar sin omvärld. De bearbetar det de varit med om och inser vad de kan och har ett intresse för (Pramling Samuelsson & Sheridan, 2006).

Lek är någonting frivilligt som uppstår i stunden. Leken påverkas av miljön och startas ofta upp av vuxna eller andra barn. Barnen är väl medvetna om när de leker och förstår att leken är slut då de inser att leken inte är på riktigt. Barns lek bygger både på fantasi och verklighet (Knutsdotter Olofsson, 2003).

Att skapa vänskapsrelationer barn emellan är lekens mål och för att dessa relationer ska skapas måste pedagogerna se till så att barnen får leka. Att förstå och acceptera andra människors känslor är något som sker i leken. "Fri lek" menar på den lek som inte vi vuxna styr (Pape, 2001).

Då leken är ett sätt att leva är den en del av barnkulturen. Genom leken bearbetas samhällets kultur. I leken utvecklas barnet socialt och om ett barn har svårt att leka med andra barn kan de hindra barnets sociala- och personliga utveckling. I förskolan är lekgruppen väldigt viktig och det är i den de ska få känna sig trygga och som en del av gruppen. I leken får barnen leva sig in i andras känslor och lära sig samarbeta (Lillemyr, 1990).

En lek kräver bra förutsättningar för att kunna leva vidare. För att förutsättningarna ska vara de bästa behöver pedagogerna veta var barnens intresse ligger och hur barngruppens dynamik är. Miljön barnens lek sker i är viktig då barnen tar sin inspiration därifrån samt använder sig i leken av vad miljön har att erbjuda.

Det finns en viss motvillighet hos pedagoger att delta i leken. I leken händer mycket och det finns en lekraft som pedagogerna på bästa sätt ska kunna styra för att stärka barngruppen. En del barn föds med egenskapen att vara ledare i leken och det är bra att som pedagog nyttja dessa barns ledaregenskaper. Det behövs ordning, oordning, en del regler och trygghet för att leken ska bli så bra som möjligt (Norén Björn, 1990).

I leken utgår barnet från sina tidigare upplevelser och skapar på det sättet en egen värld delvis genom imitation (Lillemyr, 2002). Att observera barnen i leken är viktigt då barnets utveckling syns tydligt. Genom att veta vilken utvecklingszon barnet befinner sig i kan pedagogerna stödja barnen i sin vidare utveckling (Jerlang & Ringstedt, 2005).

I alla teorier som tas upp framgår det tydligt att leken har en stor betydelse för barns lärande. Förskolans läroplan, Lpfö98/10, benämner vikten av leken för barns utveckling. I läroplanen nämns även viktiga faktorer som miljö, pedagogers- och verksamhetens synsätt som påverkar barns lek i förskolan. Alla dessa faktorer ska inspirera och möjliggöra lek för barnen (Lpfö98/10).

5. Resultat

I detta kapitel presenterar vi de svar vi fått under våra intervjuer med de tio pedagogerna.

5.1 Resultat av intervjuer

Här har vi valt att presentera svaren från vår intervjuundersökning under ett antal innehållsliga teman genom att använda illustrativa citat från pedagogerna, men även sammanfattningar av deras svar. Resultatet är uppdelat under tre huvudrubriker; *Vad är fri respektive ofri lek?*, *Pedagogernas syn på sin egen roll i den fria leken* och *Den fria lekens funktion enligt pedagogerna*. Vi har valt att i redovisningen kalla pedagogerna för Informant A-J.

5.1.1 Vad är fri respektive ofri lek?

I en sammanfattning av pedagogernas svar angående detta kan man se att majoriteten ansåg fri lek vara den lek som sker utan vuxnas inflytande. Det nämndes även att fri lek är något som barnen själva väljer att göra och som sker mellan de planerade pedagogiska aktiviteterna på förskolan. En av pedagogerna var även tydlig med att hon ansåg all lek vara fri lek, medan en annan menade att all lek på ett eller annat sätt både är fri och styrd. Hon menar att barnen har en frihet i alla leksituationer då det på något plan måste vara frivilligt för att bli en lek, samtidigt som all lek styrs av någon vare sig det är pedagoger eller barnen själva.

Informant A menar att ”Fri lek är den lek som barnen skapar själva utan att vi vuxna lägger oss i”. Den fria leken är enligt pedagogerna en situation som skapas och formas av barnen själva. Det kan vara när barnen leker ensamma eller tillsammans och i leksituationen använder sådant som redan finns att tillgå.

Leken i allmänhet är enligt pedagogerna en möjlighet för barnen att bearbeta det som de är med om. Våra informanter är alla överens om att det vi kallar för den fria leken är en viktig del i barnens lärande. Det är en naturlig del i utvecklingen att kunna leka utan att bli styrd. Informant E menar även att ”Som pedagog kan jag inte bestämma vad den fria leken ska gå ut på eller bestämma vilken riktning den ska ta”. Det som utmärker den fria leken är enligt Informant J ”någonting som börjar i ett eget intresse hos barnen och då blir en aktivitet som de tycker är rolig och verkligen vill ägna sig åt”.

En av pedagogerna nämner hur uttrycket ”fri lek” på förskolan används som en aktivitetsform, vilken innebär den verksamhet som inte är pedagogstyrd. En annan talar om hur den fria leken är det som pågår mellan de planerade pedagogiska aktiviteterna på förskolan.

Pedagogerna nämner att lek som inte är fri är den lek som vuxna utformar med regler och specifika ramar. Enligt Informant H är ofri lek ”den lekaktivitet som inte bygger på barnens fantasi och kreativitet”. Informant B anser att mycket lek begränsas av att barnen måste vara tystare eller lugna ner sig och menar att ”Det är nog det som kan döda lekglädjen allra mest hos många barn”.

Informant E berättar vad hon anser vara utmärkande för ofri lek:

För mig är sådan lek något som man som pedagog ändrar och styr i den riktning man vill ha det. Vi låter inte barnen få bestämma vart leken är på väg eller låter deras erfarenheter och syn på saker styra, utan utgår från verksamhetens och läroplanens mål och skapar ett slags riktat lärande.

Enligt Informant D är lekarna som leks t.ex. under samlingarna ofria på det viset att de är styrda. Det är oftast då planerat och pedagogstyrt men kanske även styrt av specifika regler. Några av de andra pedagogerna nämnde även samlingen som ett ofritt lekmoment där barnen inte kan forma leken själva eller ens alltid välja om de vill vara med eller inte. Informant G ger även exempel på detta:

En tydligt styrd lek är 'Pomperipossa' där pedagogen är häxan och barnen ska vara stenar. Om inte barnen lägger sig som stenar så går det inte att genomföra leken och barnen har alltså inget alternativ om de vill vara med och leka.

Barnen får här, menar pedagogen, en given roll som sten. Det är det enda som det går att "förvandlas" till i leken för att leken ska kunna fortgå samt sluta som beräknat.

Två av pedagogerna menar att det är klart att vissa lekar är mer styrda än andra, men att de på något vis ändå är fria. De upplever att barnen deltar i leken som den person de själva är och kan välja att inte vara med när helst de önskar. Enligt dem är därför även den styrda leken fri. Informant J menar dock att:

En fri lek är en lek där barnen spenderar den mesta tiden till att bara lyssna på pedagogen och anpassa sig efter det som sagts. Det finns ingen möjlighet för dem att påverka med sin egen fantasi eller kreativa idéer.

De flesta pedagogerna var överens om att det var ofri lek när det inte gavs några alternativ. Informant I menar att den ofria leken "bygger på ett måste och på att barnet därför tvingas anpassa sig efter andras behov och önskemål" och "Det kan vara när ett barn tvingar ett annat att vara en roll som det barnet inte alls är intresserad av att leka" fortsätter hon.

Pedagogerna nämnde även hur det kan ses som ofritt när det är resultatnriktad lek. Vidare påpekade Informant E att "En lek som inte är fri för mig är den leken som från början har en riktning eller mål med att genomföras". Det blir, enligt henne, på så vis ofritt när målet är bestämt redan innan man börjar. Informant D menar att "det kan bli fri lek av det som först utgår ifrån det styrda".

5.1.2 Pedagogernas syn på sin egen roll i den fria leken

De flesta av pedagogerna talar alla om hur de har en passiv roll i barnens fria lek. De väljer ofta att vara observatörer eller passiva deltagare utan att påverka för att senare kunna möta barnens intressen i verksamheten. Informant B påpekar att:

...som pedagog har jag alltid en roll i att vara uppmärksam och alltid observant när barnen leker. På det viset är jag därför alltid deltagande. Självlklart kan man inte vara observerande deltagare i alla barnens lekar samtidigt, men man är fortfarande med på något vis.

Pedagogerna menar att det är en viktig uppgift som kanske inte alltid tydligt märks av. Informant F menar följande att "Genom att hänga med i leken kan jag få en större inblick i barnens upplevelser och ta del av deras fantasi, vilket är helt otroligt". Pedagogerna nämner även att de alltid försöker finnas tillhands för de barn som behöver dem som stöd i vissa leksituationer eller om de t.ex. behöver få inspiration. Informant G berättade att hon anser sin roll i den fria leken vara "att finnas där och inspirera barnen om de tappar intresse för leken och kanske i så fall

kunna ge den en ny vinkling och ett nytt liv”. Informant H talar om hur vissa barn vill ha med en pedagog i leken:

En del barn tycker om att ha en pedagog i närheten medan vissa inte gör det. Precis som en del barn vill ha en vuxen i leken som finns där med dem, så finns det de som gärna vill vara helt själva.

Informant E berättar att hon gärna är med och leker om barnen vill att hon ska vara med, men då är det förutsatt att hon är med på deras villkor och inte att de är med på hennes. Informant D väljer istället att se sig själv i en roll som ”möjliggörare” för barnen i sin fria lek. Hon menar vidare att:

Vi kan klart påverka det barnen väljer att göra genom att möjliggöra olika saker för dem. Om vi har gjort i ordning ett lek-kök till dem är det klart att det är uppmanande för dem att leka just där, men leken är fortfarande fri då de själva valt att leka där. De väljer också själv vart leken tar vägen och just hur de leker.

Informant I talar om hur hon gärna är med i barnens lek och försöker vara med på deras villkor, men ibland även till viss del styra på ett pedagogiskt vis som stimulerar barnen och deras fantasi. Hon nämner även att hon vill ta del av det barnen sysslar med, vilket hon på så vis gör genom att var med i deras lek. Medan Informant C påpekade att ”det är deras lek och jag vill inte påverka om de inte vill att jag ska vara med som en del i den”.

De flesta av pedagogerna var överens om att de inte gärna vill inverka eller styra den fria leken. Informant B berättar dock om hur det ibland krävs att man som pedagog vidtar åtgärder i barnens fria lek:

Ibland kan man märka att barnen styr varandra väldigt mycket i leken. Detta är inte alltid positivt eller negativt, men det kan bli tydligt när den ena inte vill vara med längre. Då kan det vara så att man måste ingripa om man märker att det börjar bli på ett negativt sätt.

Det talades vidare om hur det annars bör vara upp till barnen att söka kontakten om de vill att pedagogerna ska vara med i deras lek. Informant C menade bland annat att ”så länge barnen leker fint ihop ser jag ingen anledning att lägga mig i leken. Vill de leka med mig så får de ta kontakt med mig och då kan vi ta det som det kommer”.

Under intervjuerna kom det även fram att vissa upplevt att alla som arbetar på förskola inte alltid tycker att den fria leken är någonting positivt. Informant A berättar:

Jag upplever att det är många pedagoger som tycker att den fria leken bidrar till så mycket konflikter och spring. Därför väljer de kanske att ha mer planerade aktiviteter för att ge barnen mindre svängrum och dem själva mindre stress.

Pedagogerna talade även om hur de arbetat med vissa som sett tillfällena av fri lek som tid för dem att ta en paus och inte själva behöva aktivera barnen. Informant E menar att ”under barnens fria lek ska jag som pedagog visa att jag finns där utan att störa eller bryta deras lek, inte gå och dricka kaffe!” och ”som pedagog kan man inte strunta i sitt ansvar bara för att barnen leker själva utan måste hela tiden vara med” fortsätter hon.

5.1.3 Den fria lekens funktion enligt pedagogerna.

Pedagogerna är eniga om att den fria leken har en viktig funktion på förskolan. De påpekar att barnen bland annat utvecklas språkligt när de skapar leken tillsammans med varandra. Informant D menar även att:

Den fria leken är barnens möjlighet att uttrycka sig och bearbeta sin egen vardag. Barn leker ofta det de känner till och vi kan inte förutse vad detta är. De får genom leken en chans att göra det som intresserar dem och detta antingen genom att interagera med varandra eller med material.

Pedagogerna nämner vidare att barnen i sin fria lek även övar på samspel och tränar sin motorik. Den fria leken är även bra för att hjälpa barnen i sin sociala utveckling och för att lära dem att alla roller i livet är viktiga. Informant C anser att man kan tala om barns utveckling i relation till den fria leken och menar att ”Barnen lär sig i leken med hjälp av andra och i interaktionen med varandra”. Informant B menar att:

Barnen har här chansen att utvecklas inom just det de själva önskar att göra. Det är upp till de själva att överväga. Det är också här vi pedagoger har chansen att se var barnens intressen verkligen ligger.

Barnen använder, enligt pedagogerna, fantasin ständigt i den fria leken. Informant I menar även att den fria lekens funktion att låta barnen leka som de vill med det de vill och att barnen ska känna tillit till sin egna förmåga och kunskap för att även kunna utveckla den. Informant E:s syn på den fria lekens funktion är att:

Barnen får utgå från sig själva och vad de har med sig i sin egen "ryggsäck" och vad som händer i deras värld. Här kan de uttrycka och bearbeta saker, öva på samspel och samarbete med andra barn och eventuellt även pedagoger.

Flera av pedagogerna påpekade att all lek har funktionen att barnen får lära av och med andra. De nämnde även att genom lek lär sig barnen otroligt mycket mer än vad vi kan föreställa oss. Informant D berättar:

Jag väljer att tro att barn ständigt utvecklas genom all lek. Det är klart viktigt att vi som pedagoger ser meningen i att låta barnen leka fritt och därigenom leken ta del av det som är viktigt för just dem.

Pedagogerna är överens om att barnen bearbetar mycket i den fria leken och därigenom ständigt utvecklas. De bearbetar tidigare upplevelser och erfarenheter och övar bland annat på turtagning, våga ta plats och ge andra plats. Informant F menar att:

Ett barn utvecklas mycket i leken och beroende på vilken lek de deltar i lär de sig olika saker. Om barnen får bestämma leken själva tror jag att de kan lära sig att ge och ta plats och att både bestämma själv och låta någon annan bestämma.

Enligt Informant H hör barnets utveckling i största grad även ihop med vilka personer de har runtomkring sig, vilket stöd de har i sin utveckling från personerna i sin omgivning och miljön utvecklingen sker i. Informant F menar att:

I leken kan barnen utveckla de saker de redan är bra på för att sedan bli ännu bättre på det. Jag tror också att barn lär sig extra mycket av andra barn och tillsammans med andra barn då de befinner sig i någorlunda samma stadie och kan stötta och visa varandra hur man kan komma vidare.

Pedagogerna anser alla att relationen mellan fri lek och barnets utveckling är väldigt stark.

Informant J berättar:

Jag tror att barns lek återspeglar deras upplevelser och känslor här i livet. Det är klart utvecklande för dem att bearbeta på det viset. Därför ska man verkligen inte ta bort den eller försöka begränsa den på något vis.

5.2 Sammanfattning av resultat

Resultatet visar att de flesta av respondenterna anser att den fria leken bygger på barnens intresse. Det var en av respondenterna som ansåg att all lek är fri och att det inte finns någon lek som är ofri. Majoriteten av respondenterna ser den fria leken som ostyrd av dem själva samtidigt som vissa ansåg att all lek på något sätt till viss del är styrd.

Samlingarna på förskolan upplevdes som styrda och en av informanterna ansåg att den var ofri då barnen inte fick välja om de ville delta eller inte. En del av respondenterna menade att den fria leken har sin tid mellan aktiviteterna i den planerade verksamheten, som samlingar, vila och måltider.

Det framkom att de flesta av respondenterna ansåg att deras roll i den fria leken var mer en roll som observatörer än att vara deltagande. De ansåg även att de senare vill möta barnen i deras intresse och vara ett stöd för barnen i leken. Av respondenterna kunde majoriteten av dem inte se några hinder med att vara med i barnens fria lek, förutsatt att det sker på barnens initiativ.

I vår sammanfattning av resultatet kom det fram att alla respondenter är överens om att den fria leken är nödvändig för barnens utveckling. De menar att barnen med hjälp av den fria leken bland annat får motorisk träning samt stora möjligheter för språk- och social utveckling. Vidare menar respondenterna att leken ger barnen de verktygen de behöver för att uttrycka sig samt bearbeta erfarenheter och upplevelser.

6. Diskussion

I detta avsnitt kommer vi diskutera våra resultat från undersökningen, dess tillförlitlighet och förhållandet till den litteratur som presenterats tidigare i arbetet. Vi tar sedan upp didaktiska slutsatser, vidare forskning och avslutande reflektioner.

6.1 Metoddiskussion

Vi har använt oss av en respondentundersökning i form av samtalsintervjuer. Samtalsintervjun var kvalitativ då den syftade på att se mönster i respondenternas svar. De frågor som ställdes hade respondenterna inga svårigheter att svara på och tolkningarna av dem var ganska lika. Utifrån de svar vi fick kunde vi utläsa vissa mönster då de flertalet gånger var liknande.

Genom att använda oss av just samtalsintervjuer upplever vi att vi kunde få mer personliga och raka svar från pedagogerna än om vi hade använt oss av t.ex. enkäter. Frågorna som ställdes var öppna till sin karaktär. Intervjuerna gav oss en bild av de intervjuade pedagogernas syn på deras roll i den fria leken.

Vår studie genomfördes med ett bekvämlighetsurval. Pedagogerna vi intervjuade arbetar på förskolor i vår närhet och vi hade kommit i kontakt med de flesta av pedagogerna tidigare. På så vis upplever vi det som om det fanns en trygghetskänsla mellan oss som intervjuade och respondenten. Då vi hade haft kontakt med pedagogerna innan fick vi intrycket att de var mer öppna med sina svar och förhoppningsvis kunde släppa tanken om att ge oss de svar vi förväntades vilja höra.

Vi valde att genomföra intervjuerna separat. Det gjorde vi då det kan upplevas obehagligt för respondenterna när det sitter två som intervjuar samt för att kunna hålla vår egen tidsplan. Intervjuerna spelades in och transkriberades sedan av den av oss som inte medverkat vid intervjun. Det här gjordes då det är lättare att som utomstående skriva ner svar och frågor på ett objektivt sätt och utan någon förförståelse.

Om vi istället gjort en kvantitativ studie, t.ex. en enkätundersökning med ett större antal respondenter, menar vi att det blivit svårt att få en bra uppfattning om pedagogernas syn på den fria leken. Det hade varit svårt, om inte omöjligt, att formulera frågor kring detta utan att det blir styrande eller allt för många frågor.

Vi anser att våra intervjuer är ett bra mätinstrument för att mäta pedagogernas syn på deras roll i den fria leken. Det vi ville undersöka var vilken roll pedagogerna har i den fria leken enligt de själva och genom att ha samtalsintervjuer med pedagogerna var för sig så gick det att uppfylla. Utifrån våra intervjuer går det att dra slutsatser om de pedagogerna vi undersökte och deras syn på sin roll i den fria leken, men det går inte att generalisera resultaten till pedagoger i allmänhet.

6.2 Resultatdiskussion

Vi har i detta avsnitt valt att diskutera våra resultat i förhållande till den tidigare forskning vi studerat i ämnet kring barns fria lek.

6.2.1 Vad är fri respektive ofri lek?

I resultatet av våra intervjuer kan vi se att lek, enligt våra informanter, anses fri när den inte är styrd av planering, regler och ramar utan bygger på barnens fantasi och intresse. I förskolan består mycket av dagen av just styrda aktiviteter som bland annat samling, vila och olika måltider. Det som återstår av dagen är öppen för barnens intresse och det är här pedagogerna menar att den fria leken sker; mellan de planerade aktiviteterna. Knutsdotter Olofsson skriver att någonting som ofta hindrar leken är att barnen blir avbrutna av planering och det som måste hinnas med (Knutsdotter Olofsson, 2003, s. 32). Våra respondenter håller med om detta och vi märker även genomgående att de anser att om lek ska vara fri så ska den skapas och formas av barnen själva. Pedagogerna vi intervjuade upplever samtidigt den fria leken som delvis styrd av barn eller vuxen, vilket gör begreppet ”fri” relativt komplext. All lek kan i princip, enligt respondenterna, vara fri bara barnen varit med att skapa den och själva kan välja om det vill delta i leken.

Friedrich Fröbel anser att leken är arenan där barnen kan utveckla både sin identitet och bearbeta vad som händer under dagen (Hägglund, 1989, s.8). Våra respondenter ansåg att lek är något barnen lär sig otroligt mycket av. De ser leken som en stor del av barnens utveckling och betonar att barn i lek kan bearbeta sina upplevelser och erfarenheter sedan tidigare.

Freud menar att barnen tolkar sina känslor och upplevelser i leken. Barnen kan här skapa sin egen värld där saker inte behöver vara som det är i verkligheten, utan bygger mer på hur barnen vill att det ska vara. Om barnet vill att det ska vara på ett visst sätt kan de genom leken tillfredsställa det begäret. Allt i leken går dock att koppla till sådant barnet har upplevt i det verkliga livet (Hägglund, 1989).

En lek startas ofta av vuxna eller andra barn, men kan ändå vara fri för det barnet som leker. Ett barn vet först när de lärt sig skillnaden på lek och verklighet, om det leker eller inte (Knutsdotter Olofsson, 1987). Respondenterna nämnde hur de kan se leken som ofri när den är resultatriktad eller har ett tydligt mål. Enligt Knutsdotter Olofsson har all lek sitt eget mål och motivationen till leken måste komma inifrån barnet själv. Leken är också alltid lustfylld vad det än är för sorts lek och barnen kan föreställa sig saker och låta fantasin skapa händelseförlopp (Knutsdotter Olofsson, 1987, s.12).

6.2.2 Pedagogernas syn på sin egen roll i den fria leken

Det framkommer av resultatet att de flesta respondenterna i vår intervjuundersökning ansåg att deras roll i den fria leken bestod av att vara observatör medan barnen leker, men att de alltid vill finnas där som stöd. Enligt Pramling Samuelsson och Sheridan (2006) har inte alla barn lika lätt för att leka och det är då upp till den vuxne att se till att alla får möjlighet till detta. Är pedagogerna observanta i barnens lek kan de även stödja barnens utveckling inom de områden som krävs för att alla barn ska kunna vara med i leken och utveckla förmågan att hålla den vid liv (Pramling Samuelsson & Sheridan, 2006, s. 87). Informanterna nämner även vikten i att vara lyhörd och uppmärksam på barnens intresse i leken för att kunna bygga på dessa intressen och

forma därefter i den övriga verksamheten.

Vygotskij menar att man som pedagog måste se till barnet och dess närmaste utvecklingszon, vilken blir synlig i leken. Det är genom att observera barnen i leken som man ser hur långt det kommit i utvecklingen (Jerlang & Ringsted, 2005, s. 287).

Gemensamt för respondenternas syn på deras roll som pedagoger i den fria leken är att de helst inte vill inverka eller styra. En av informanterna menade dock att det ibland krävs att man som pedagog vidtar åtgärder i barnens fria lek. Norén Björn (1990) menar att det är viktigt att motarbeta det som stör leken och att det krävs trygghet för att leken ska bli så bra som möjligt (Norén Björn, 1990, s. 37). Det är även den vuxnes ansvar att se till att alla barn får möjlighet att leka, då det inte är lätt för alla att komma in i en lek eller själva starta upp en ny (Pramling Samuelsson & Sheridan, 2006, s. 87).

En av respondenterna tar upp problemet med att vissa barn kan styra leken för mycket och låta styrandet gå ut över de andra barnen vilket inte alltid är bra. Pramling Samuelsson & Sheridan (2006) menar att pedagogen då har en skyldighet att gå in i leken om något barn annars påverkas negativt. En pedagog kan vara en förebild för alla barn genom att delta i leken på dess villkor samt visa hur de olika situationerna som uppstår i leken kan hanteras (Pramling Samuelsson & Sheridan, 2006).

Den fria leken kan till viss del bli styrd av pedagogerna ansåg en av respondenterna. När pedagogen t.ex. föreslår att barnen kan leka i lek-köket. Samma respondent ansåg däremot att själva leken som utspelade sig i lek-köket var fri då den skapades av barnen. All lek är enligt Knutsdotter Olofsson (1987) någonting spontant och frivilligt. Leken uppstår i stunden och är påverkad av miljön som finns runt barnet (Knutsdotter Olofsson, 1987). Det respondenten nämner anser vi stämmer överens med Knutsdotter Olofssons tankar kring att leken i lek-köket uppstod just där och då av barnen. All lek som sker på förskolan skapas i olika rum och även om rummet förblir det samma leker barnen inte exakt samma lek varje gång.

Vid varje leksituation ser en av respondenterna sig själv som en inspiratör utifall att leken skulle stanna av. En del av respondenterna väljer att delta i leken och då oftast enbart på barnens villkor men ibland även för att pedagogiskt kunna styra leken. Att möjliggöra lekandet genom att inspirera barnen med hjälp av bland annat olika material ansåg flera av respondenterna vara en stor del av sina roller i den fria leken. Pedagogerna har enligt Pramling Samuelsson och Sheridan (2006) en skyldighet att stödja och inte avbryta. Det som krävs för en bra lek är att barnen får tid, inspiration och att behoven tillgodoses av pedagogen (Pramling Samuelsson & Sheridan, 2006, s. 87-88). Även Eva Norén Björn (1990) menar att pedagogen har stor betydelse för att skapa bra lekförutsättningar. Pedagogerna ska möjliggöra för barnen så att de kan använda sig av materialet som finns på förskolan för att inspirera leken. Det är även viktigt att kunna se när barnen behöver inspiration i sin lek (Norén Björn, 1990).

Fröbel valde att se barnet som en planta som måste ombesörjas och möjliggöras för, vilket då är pedagogens uppgift (Hägglund, 1989, s. 8). En av respondenterna ville se sig själv som en möjliggörare. Utgår man från Frøbels synsätt borde pedagogerna vara de som ger barnen inspiration, engagemang och framförallt stödjer barnet i leken. Det är pedagogerna som ska

möjliggöra att det blir någon form av lek. Till skillnad från Fröbel ser respondenterna barnen som kompetenta barn som klarar av att starta upp och leka själva mestadels av tiden. Vi menar att det ena inte måste utesluta det andra, då barnen enligt våra respondenter är kompetenta men samtidigt kan behöva stöd.

Enligt Lpfö98/10 ska barnen möta pedagoger som strävar efter att se till att varje barn fungerar både enskilt och i grupp. De barn i barngruppen som behöver särskilt stöd ska få det och pedagogerna ska arbeta på ett sätt så barnen kan bygga upp varaktiga relationer med varandra. Våra respondenter ansåg att deras roll bestod av att kunna hjälpa barnen när de såg behov av stöd.

En lek flyter inte på av sig själv utan att det krävs lekglädje och leklyst. Pedagogerna måste ha en god kunskap kring intressen och dynamik i barngruppen för att leken ska kunna utvecklas (Norén Björn, 1990). För vissa pedagoger kan det kännas främmande att delta i leken då de inte är vana vid detta, vilket kan ha konsekvenser för barnens lek och därmed deras utveckling. Krafterna i leken är starka och att det är viktigt att kunna nyttja dessa till att stärka barngruppens utveckling med hjälp av gruppdynamiken. För att göra detta måste man som pedagog ha kunskap om ämnet och även förmågan att observera (Norén Björn, 1990, s. 37). Vissa av respondenterna menar att den fria leken enligt en del pedagoger är negativ då den ibland kan ses som något som bidrar till konflikter och ”spring”. De upplevde även att en del pedagoger i den fria leken anser sig kunna ta rast då barnen leker själva, vilket är fel då respondenterna upplever att deras pedagogiska ansvar inte påverkas av huruvida barnen leker självständigt eller inte. Att se leken och vad den tillför det egna barnet och barngruppen borde vara deras uppgift, menar våra informanter.

6.2.3 Den fria lekens funktion enligt pedagogerna

En av respondenterna nämner att hon valt att tro att barnen hela tiden utvecklas i leken. Vygotskij (1995) anser att den kreativa förmåga vi alla besitter kallas fantasi och menar på att fantasi och verklighet inte går att skilja från varandra. Genom ett samarbete mellan vår fantasi och verklighet går det att tolka bland annat känslor och tidigare erfarenheter. Med hjälp av leken får barnen bearbeta tolkningar och tidigare upplevelser (Vygotskij, 1995). Respondenterna anser att barnen lär sig mer i leken än vad det egentligen går att föreställa sig och en av dem menar att barnen i olika lekar lär sig olika saker. De lär sig bland annat att ge och ta plats samt att bestämma och låta andra barn bestämma. På så vis anpassar barnen omvärlden till sig och anpassar samtidigt sig för att passa in.

Vygotskij menar att den sociala interaktionen är en central del i allt lärande. Han menar att det barnet har gjort tillsammans med andra kan de sedan göra själva, då de har lärt sig i samarbetet med andra (Jerlang & Ringstedt, 2005, s. 287). Utifrån våra intervjuer går det att se hur respondenterna anser att barnen lär sig i leken av och med varandra. I en barngrupp finns det barn som är olika bra på olika saker. Att låta barnen i leken hjälpa varandra med olika färdigheter kan därför bidra till att andra barn i gruppen lär sig bemästra samma färdighet.

I Lpfö98/10 står det att förskolan ska uppmuntra till lek och utmana och inspirera barnen till att utforska omvärlden (Lpfö98/10). Respondenterna nämner att som pedagog är det viktigt att se till att barnen leker fritt för att kunna se barnens intresse och vad som eventuellt behöver arbetas med. De anser att det är viktigt att ge barnen möjligheten att använda sig av det som finns omkring dem för att få inspiration till leken. Miljön och pedagogerna ska möjliggöra för att

intresse väcks hos barnen. Utforskandet är enligt informanterna en stor del i att leka fritt, då möjligheterna är fler än under styrda aktiviteter.

Respondenterna menar att barnen i samlingen får vara med i lekar som på ett sätt är frivilliga men ändå är styrda av pedagogerna. Varje samling har planerade aktiviteter. Barnen deltar i sånger, rim och ramsor eller olika lekar om de vill. Samlingar är en del av verksamheten som är styrd av pedagogerna. Vill ett barn inte sjunga sitter det fortfarande med i samlingen och tar del av upplevelsen.

En av respondenterna tar upp vikten av vilka personer barnen har i sin omgivning och hur det påverkar deras utveckling. Vidare menar samma respondent att barn lär sig väldigt mycket av andra barn eftersom de befinner sig i samma stadie. Barnen kan på så vis stötta varandra och visa hur de kan komma vidare med sin utveckling. Enligt Lillemyr (1990) är gruppen som barnen leker i väldigt betydelsefull för förskolebarnen. Känslor som närhet, samhörighet och trygghet är viktiga men faktorer som krav och förväntningar är också viktiga för gruppen (Lillemyr, 1990).

Leken i förskoleverksamheten har ett mål där barnen ska kunna skapa nära vänskapsrelationer och i princip all vänskap börjar med lek. För att lära sig acceptera varandras känslor och förstå att alla har rätt till sina egna upplevelser av situationer behöver barnen få leka (Pape, 2001). Utifrån svaren vi fick i intervjuerna går det att se hur respondenterna ser den fria leken som något där barn bland annat övar på samspel och sin motorik. Genom leken menar respondenterna att barnen kan både utveckla sin sociala förmåga och testa olika roller. Vidare menar respondenterna att de med hjälp av leken bland annat kan se barnens intresse samt hur de fungerar i grupp och lär med varandra. Enligt Knutsdotter Olofsson (2003) lär sig barnen genom leken att samarbeta och kompromissa. Leken ger barnen stora möjligheter till att interagera med andra barn. Olika lekar kan innebära olika lekkompisar och roller. Genom att möjliggöra till olika sorters lekar får barnen en chans att bygga vänskapsrelationer med flera barn.

Respondenterna menar att barnen bearbetar mycket av deras egna upplevelser och erfarenheter i sin fria lek och anser att det är en nödvändighet för att barnen ska kunna utvecklas. De anser att barnets utveckling har en stark koppling till den fria leken. Respondenterna ser på så vis barns lek som en återspeglning av deras upplevelser och känslor. En av respondenterna menar att barnen alltid utgår från vad de har med sig i livet, deras s.k. ”ryggsäck” i leken och bearbetar innehållet i ”ryggsäcken” genom att leka. Alla barn har olika erfarenheter och upplevelser som respondenterna anser får en möjlighet att återspeglas i leken.

Freud tar i sin tidiga teori om leken upp hur barn i leken kan fly från verkligheten och skapa sin egen fantasilek där allt lever upp till barnens förväntningar. Om barn är rädda för något, som att gå till läkaren, kan de genom leken få bearbeta händelsen och leka igenom den. På så vis kan besöket hos läkaren bli mindre skrämmande, då barnet vet vad som kan förväntas hända (Hägglund, 1989, s.15). Barnet utgår i leken från sin egen referensram bestående av tidigare upplevelser och erfarenheter för att skapa ett handlingsmönster (Hägglund, 1989, s.70).

Att barnen ska kunna känna tillit till sin kunskap och förmåga samt att de ska kunna utvecklas anser pedagogerna vara viktigt. De menar även att vi måste finnas som stöd när de själva tvivlar. Enligt Vygotskij är det i observationer av leken man kan se hur långt de kommit i utvecklingen

(Jerlang & Ringsted, 2005, s. 287). Vi kan genom att observera barnen se var stödet är mest behövligt och därmed hjälpa barnen vidare till nästa utvecklingszon.

Det går att utläsa i svaren från vår undersökning att en av respondenterna nämner den fria leken som en chans för barnen att utvecklas inom något som intresserar dem. Vidare nämner samma respondent att det är i leken man som pedagog kan se vilka intresse barnen egentligen har. Respondenten menar att man som pedagog ska vara väldigt uppmärksam och lyhörd om vad barnen leker och säger i leken för att kunna bygga verksamheten efter det. Utefter vad pedagogen ser och hör kan de även hjälpa barnen i deras sociala utveckling. Kari Pape (2001) menar att det inte går att nämna social kompetens utan att ta upp leken och dess betydelse för detta. Hon menar att leken är både ett mål och medel i arbetet med social kompetens. Våra respondenter talade även om detta och nämnde bland annat hur barnen i leken utvecklar sin sociala förmåga när de ständigt testar gränser med varandra.

Barnen behöver få leka för att lära sig acceptera varandras känslor och förstå att alla har rätt till sina egna upplevelser av situationer (Pape, 2001, s. 64). En av respondenterna menar att en del barn har väldigt lätt att styra de andra barnen i leken, vilket kan vara både positivt och negativt. Vissa barn kan behöva stöd i leken för att ta mer plats medan andra behöver stöd för att ge andra plats. Lillemyr (1990) menar att barn som av olika skäl inte kan leka med andra barn kan få svårigheter med sin sociala utveckling och även personlighetsutvecklingen (Lillemyr, 1990). Om ett barn alltid styr de andra barnen i leken och vägrar låta någon annan bestämma får det en negativ effekt då barnet enbart kan leka med de barn som ständigt ackommoderar sig. De barn som anpassar sig och har en undergivande roll i leken får inte använda sin fantasi, kreativitet och kunnande. De får heller inte samma utvecklingsmöjligheter som barn som tar den bestämmande, assimilerande, rollen, där de anpassar omvärlden efter sig själva (Hägglund, 1989, s. 30).

Barn lär sig mycket genom leken och bearbetar det de inte förstår. De kan här tänja på gränserna som finns i verkligheten (Knutsdotter Olofsson, 2003, s. 32). Utifrån vår undersökning går det att se att respondenterna ser den fria leken som en stor del i den sociala utvecklingen för barnen. De kan i leken lära sig att alla roller här i livet är viktiga. Leken ses av respondenterna som en arena för barnen att utvecklas i samspelet med andra barn.

6.3 Didaktiska slutsatser

I detta avsnitt diskuterar vi vilka didaktiska slutsatser vi drar av vår studie.

Alla pedagogerna ser fri lek som ett viktigt inslag på förskolan och menar att den medför mer positivt än negativt. Det här menar vi gör att barnen får mer tid och utrymme för sin lek och den utveckling leken bidrar till. Respondenterna nämner även en del negativa inslag med den fria leken, som bland annat att vissa pedagoger kan se den som ett tillfälle för dem att ta rast. Det kan eventuellt i sin tur leda till att fler konflikter uppstår i barngruppen och skapa mindre trygghet hos vissa barn om pedagogerna känns otillgängliga.

Att endast se sin roll som passiv i den fria leken kan bidra till att pedagogerna missar det som sker. Ser de istället sin roll endast som deltagande kan det leda till att barnens lek blir styrd och att de känner att pedagogerna inte har någon större tilltro till deras förmågor. För att kunna delta på barnens villkor behöver pedagogerna kunna se alla barns behov och anpassa sig efter barnens

viljor och regler i leken. Pedagogen behöver vara uppmärksam, lyhörd och prioritera barnens lek framför sin egen.

Att pedagogerna ser barnen som kompetenta till att skapa och genomföra en lek kan leda till att barnen får en stärkt självbild av sina egna förmågor. De kan lita mer på förmågorna då pedagogerna ger dem förtroendet att leka själva. Ett barn som får uppleva tryggheten i att andra litar på ens förmågor menar vi blir tryggare i verksamheten.

I den fria leken kan pedagogerna möta barnen i deras värld och få en inblick i vilka erfarenheter de har. Pedagogerna kan få se barnens känslor och tankar som de kanske vanligtvis inte annars möter i förskoleverksamheten. Det är då viktigt att inte döma barnens beteende och uttryck utan istället fundera och ställa frågor kring det. Beteende som är kränkande mot andra barn eller personal bör dock självfallet inte accepteras.

Lpfö98/10 menar att pedagogerna har en arbetsuppgift som innebär att barnen ska fungera både tillsammans i en barngrupp och enskilt. Lillemyr (1990) menar att barn som har svårigheter att leka med andra barn får svårigheter med sin utveckling både i det sociala och språket. Genom att se vad som händer i den fria leken samt vara med att påverka kan pedagogerna använda sig av lekraften. Med hjälp av lekraften kan de bland annat stärka barn som inte har den sociala eller språkliga färdigheten som annars krävs för att delta i leken.

Respondenterna anser att leken tydliggör var barnens intresse ligger. De menar även att det är viktigt att veta vilka intresse dessa är så att de kan använda sig av dem då de planerar sin verksamhet. Att se barnets intresse och ta tillvara på dessa kan vara en utveckling av verksamhetens arbete då barnen dels blir sedda och att pedagogerna kan möta dem i deras värld.

6.4 Vidare forskning

Någonting vi funderat över som vidare forskning är att det hade varit intressant att göra en kvantitativ och mer omfattande studie kring just fri lek och se vad det finns för uppfattningar om detta hos ett större antal pedagoger. Eventuellt hade man även kunnat göra observationer för att inte bara ha pedagogers syn på sitt arbete utan även hur de faktiskt gör i praktiken. En annan tanke är att göra intervjuer med pedagoger från hela landet och på så sätt kunna jämföra eventuella skillnader samt likheter mellan pedagogernas syn på deras roll i den fria leken.

6.5 Avslutande reflektioner

Vi har alla på något vis egna erfarenheter av lek. Det upplevs av våra informanter som svårt att definiera begreppet fri lek och vad det innebär för dem. Knutsdotter Olofsson (2003, s. 21) menar att det är svårt att definiera lek just eftersom vi kan uppfatta en viss lek på olika vis.

I vårt resultat av undersökningen går det att se en tydlig teoretisk förståelse hos pedagogerna. Den här förståelsen är inte uttalad men går ändå att utläsa i deras intervjusvar då det bland annat fokuseras mycket på den sociala utvecklingen hos barnen.

I Lpfö98/10 står det bland annat att pedagogerna ska stärka barnens tillit till sina egna förmågor. Det står även att barnen ska få möta vuxna som faktiskt ser deras kompetens och möjligheter (Lpfö98/10). Fröbel såg barnen som små hjälplösa plantor som skulle ges bästa möjligheter för

överlevnad och det var pedagogernas uppgift (Hägglund, 1989). Alla våra respondenter har en barnsyn som istället talar om det kompetenta barnet. Barnen anses som kompetenta att forma leken själva och därmed även utvecklas på egen hand.

Vi ser tydliga kopplingar mellan pedagogernas resonemang och det Sociokulturella perspektivet som grundar sig på bland annat Vygotskijs teori. Våra pedagoger anser att barnen lär sig av och med varandra och ser, likt Pape (2001), det sociala som en självklar del i leken.

Det går tydligt att avläsa att respondenterna ser barnens lek som ett verktyg där barnen kan gå igenom det de har upplevt. Tankesättet går att koppla ihop med alla teoretiker som nämns i vår litteraturgenomgång, vilket gör att respondenternas åsikter på det viset styrks. Enligt pedagogerna har varje barn en egen "ryggsäck" full med livserfarenheter, tankar, känslor, åsikter och upplevelser. I leken får de chansen att använda innehållet och bearbeta det.

Då syftet med denna uppsats var att undersöka en grupp lärares syn på fri lek och deras roll i den, anser vi att vi svarat på vår frågeställning. Vår frågeställning har fått många svar som ofta bygger på synsättet att barnen har den viktigaste rollen i sin fria lek. Det går i vårt resultat att avläsa hur pedagogerna finns närvarande men främst inte tar en deltagande roll.

Fantasin är någonting man ständigt återkommer till när man talar om barns lek. Flera av våra respondenter menade att barnen får chans att leva ut sina fantasier i den fria leken som sker mellan det som är planerat i verksamheten. All den leken skapas och formas av barnen.

Fri lek för oss innebär att barnen själva får bestämma och skapa sin lek. Som pedagog kan man påverka leken genom att exempelvis delta eller inspirera. Om man deltar i leken är det viktigt att göra det på barnens villkor, det ska inte bli en styrd lek. Det här gör att all lek på ett eller annat sätt blir fri men ändå alltid är påverkad av allt runt omkring.

Vi anser att leken är bra för barnens utveckling då barnen kan få ägna sig åt sådant de är intresserade av. För att barnen ska känna sig engagerade och inte tappa intresset är det viktigt att göra lärandet så intressant och roligt som möjligt. I den fria leken får de samarbeta med andra barn och lära sig med och av varandra. Alla barn har inte samma förutsättningar till att delta i leken på dess villkor och det är pedagogens roll att skapa bästa möjliga för barnen att delta.

Som pedagog är det viktigt att se den fria leken som ett komplement för att få ut det bästa för barnen i verksamheten. Det är med hjälp av leken pedagogerna kan se vilka intressen, upplevelser och erfarenheter barnen har. Utifrån det kan de planera en del av verksamheten samt arbeta med barnen både som individer och grupp.

7. Referenslista

- Esaiasson, P., Giljam, M., Oscarsson, H. & Wängnerud, L. (2007). *Metodpraktikan: Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Stockholm: Norstedt juridik
- Hägglund, K. (1989). *Lekteorier*. Solna: Esselte studium.
- Jerlang, E. (2005). Jean Piagets teori om intelligensen. I E. Jerlang (Red.), *Utvecklingspsykologiska teorier* (4. uppl.) Stockholm: Liber
- Jerlang, E. & Ringsted, S. (2005). Den kulturhistoriska skolan: Vygotskij, Leontjev, Elkonini. I E. Jerlang (Red.), *Utvecklingspsykologiska teorier* (4. uppl.) Stockholm: Liber
- Jonassen, A.J. & Ringsted, S. (2005). Sigmund Freuds psykoanalytiska teori. I E. Jerlang (Red.), *Utvecklingspsykologiska teorier* (4. uppl.) Stockholm: Liber
- Knutsdotter Olofsson, B. (1987). *Lek för livet: en litteraturgenomgång av forskning om förskolebarns lek*. Stockholm: HLS förlag
- Knutsdotter Olofsson, B. (1996). *De små mästarna - om den fria lekens pedagogik*. Stockholm: HLS förlag
- Knutsdotter Olofsson, B. (2003). *I lekens värld* (2. uppl.) Stockholm: Liber.
- Lillemyr, O.F. (1990). *Lek på allvar: teorier om lek under förskoleåren*. Lund: Studentlitteratur.
- Lillemyr, O.F. (2002). *Lek - upplevelse - lärande i förskola och skola*. Stockholm: Liber.
- Lindqvist, G. (1989). *Från fakta till fantasi: om temaarbete utifrån skapande ämnen och lek*. Lund: Studentlitteratur.
- Norén Björn, E. (1990). *Våga satsa på leken*. Stockholm: Liber.
- Pape, K. (2001). *Social kompetens i förskolan: att bygga broar mellan teori och praktik*. Stockholm: Liber.
- Pramling Samuelsson, I. & Sheridan, S. (2006). *Lärandets grogrund: perspektiv och förhållningssätt i förskolans läroplan* (2. uppl.) Lund: Studentlitteratur.
- Pramling Samuelsson, I. & Asplund Carlsson, M. (2003). *Det lekande lärande barnet: i en utvecklingspedagogisk teori*. Stockholm: Liber.
- Stukát, S. (2005). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur
- Trost, J. (2010). *Kvalitativa intervjuer* (4. uppl.) Lund: Studentlitteratur.
- Utbildningsdepartementet. (2010). *Läroplanen för förskolan, Lpfö98/10*. Stockholm: Skolverket och CE Fritzes AB
- Vallberg Roth, A. (2002). *De yngre barnens läroplanshistoria: från 1800-talets mitt till idag*. Lund: Studentlitteratur.
- Vygotskij, L.S. (1995). *Fantasi och kreativitet i barndomen*. Göteborg: Daidalos

Muntliga källor

Intervjuer med förskolepedagoger:

Informant A	2011-11-14
Informant B	2011-11-14
Informant C	2011-11-14
Informant D	2011-11-15
Informant E	2011-11-15
Informant F	2011-11-14
Informant G	2011-11-14
Informant H	2011-11-14
Informant I	2011-11-15
Informant J	2011-11-15

Bilaga - Intervjufrågor

1. Vad är enligt dig fri lek?
2. Vad utmärker denna lekform/lekaktivitet?
3. Vad för sorts lek är inte fri?
4. Vad utmärker sådan lek?
5. Anser du att du har någon roll i barns fria lek?
6. Om ja: Vilken roll anser du att du har i denna lek?
7. Om nej: Varför har du ingen roll i barns fria lek, som du ser det?
8. Var är den fria lekens funktion, som du ser det?
9. Kan man tala om barns utveckling i relation till deras fria lek?
10. Om ja: Hur då?
11. Om nej: Varför inte?
12. Är det avslutningsvis något du vill berätta om dina erfarenheter av barns fria lek?